

PRIMERJALNI ŠTUDIJ IDEJ IN KULTUR doktorski študij (3. stopnja)

LESIKOLOGIJA, LEKSIKOGRAFIJA, SLOVNIČARSTVO

Jezikoslovni modul

Koordinator modula

[izr. prof. dr. Kozma Ahačič](#)

Opis modula

Modul ponuja teoretična in praktična znanja, ki jih potrebuje sodobni leksikolog, leksikograf, raziskovalec ali pisec učbenikov ter priročnikov in slovničar. Študenti in študentke dobijo široko znanje, ki sega od zgodovine, teoretičnih osnov in didaktike leksikologije, leksikografije in slovničarstva do najsodobnejših jezikovnih tehnologij. Glede na svoje študijske interese lahko študenti in študentke izbirajo med več specializiranimi predmeti, ki obsegajo leksikologijo, leksikografijo in slovničarstvo današnjega jezika, jezika v določenem zgodovinskem obdobju, vprašanja normativnosti in vpliva sociolingvističnih spoznanj na delo leksikologa, leksikografa in slovničarja ter leksikologijo in leksikografijo, ki se ukvarja z etimološkimi in dialektološkimi in geografskimi vprašanji.

Modul je zasnovan tako, da se dobro povezuje tudi z drugimi moduli v okviru tega programa in izven Podiplomske šole ZRC. Študente in študentke tako vzpodbujamo, da si glede na svoja zanimanja izberejo tudi predmete iz modulov antropologija: razumevanje svetotvornih praks (antropološka vprašanja leksikologije, leksikografije in slovničarstva); Transformacija moderne misli (filozofski pogled na raziskovanje in opisovanje jezika); Slovenske študije (leksikologija, leksikografija in slovničarstvo slovenskega jezika); Kulturna zgodovina (zgodovinska leksikologija, leksikografija in slovničarstvo; vprašanja nacionalnega in multikulturnega v jeziku); Tisočletja med Jadranom in Podonavjem (etimologija).

Splošno izbirni predmeti

- 54 - Zgodovina, osnove in didaktika leksikologije, leksikografije in slovničarstva (izr. prof. dr. Kozma Ahačič, 6 ECTS);
- 55 - Leksikologija, leksikografija in slovničarstvo sodobnega jezika (doc. dr. Nataša Jakop, doc. dr. Jerica Snoj, 6 ECTS);
- 56 - Normativnost in sociolingvistika v slovarjih, slovnica in pravopisih (doc. dr. Helena Dobrovoljc, doc. dr. Nataša Gliha Komac, 6 ECTS);
- 57 - Korpusni pristop in jezikovne tehnologije v leksikografiji (izr. prof. dr. Tomaž Erjavec, doc. dr. Darja Fišer, 6 ECTS);
- 58 - Zgodovinska leksikologija in leksikografija ter zgodovinska slovnica (doc. dr. Andreja Legan Ravnikar, 6 ECTS);
- 59 - Etimološka in dialektološka leksikologija in leksikografija (red. prof. dr. Marko Snoj, izr. prof. dr. Jožica Škofic, 6 ECTS).

Opisi splošno izbirnih predmetov jezikoslovnega modula

Zgodovina, osnove in didaktika leksikologije, leksikografije in slovníčarstva

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo

Koda predmeta: 54

Letnik: brez letnika

Nosilec predmeta: [izr. prof. dr. Kozma Ahačič](#)

ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno-izobraževalni smotri

Predmet študenta ali študentko uvede v raziskovanje leksikologije, leksikografije in slovníčarstva. Najprej ga zato seznanjajo z njihovo zgodovino od antike do danes ter z osnovami zgodovinopisja jezikoslovja nasploh – pri tem poseben poudarek nameni tudi slovenskemu prostoru. Predmet nato predstavi osnovne pojme in metodologijo raziskovanja in pisanja slovníč in slovarjev, pri čemer skuša doseči dober vpogled tudi v to, kako so se pojmi in metodologija spreminjali skozi zgodovino. Nazadnje ponuja predmet znanja, ki so na Slovenskem povsem nova, in sicer skuša ponuditi odgovore na vprašanje, kako združiti didaktični pristop z raziskovanjem ali izdelovanjem slovníčnih priročnikov in slovarjev, kako oblikovati slovníco ali slovar za povsem določen učni namen.

Pridobljene kompetence

- Poznavanje zgodovine leksikologije in leksikografije v Evropi in na Slovenskem;
- poznavanje zgodovine slovníčarstva v Evropi in na Slovenskem;
- razumevanje različnosti v jezikoslovnih metodologijah skozi čas;
- poznavanje osnov pisanja znanstvenih, strokovnih in didaktičnih slovníč;
- poznavanje osnov leksikografskega dela in njegovega načrtovanja;
- razvijanje zmožnosti za povezovanje didaktičnih znanj z metodologijo in načrtovanjem izdelovanja slovníč in slovarjev.

Vsebina

1. Zgodovina jezikoslovja s poudarkom na zgodovini leksikografije, leksikologije in slovníčarstva (20)

- Antika
- Srednji vek
- Novejši tokovi v Evropi
- Slovenija
- Priročniki in pregledi s področja zgodovine jezikoslovja

2. Osnovni pojmi leksikografije in pisanja slovníč (25)

- Tipologija slovníč in slovarjev
- Vprašanje zgledov v slovníčah in slovarjih
- Metode in viri za slovníce in slovarje
- Jezikovne teorije in njihova vloga pri pripravi priročnikov
- Načrtovanje dela
- Priprava poskusnih poglavij ali gesel
- Priprava in analiza virov
- Vprašanja definiranja, interpretiranja in izbire zgledov
- Enojezični in dvo- ali večjezični slovarji

- Temeljni in aplikativni slovarji
- Znanstvene in didaktične slovnice

3. Didaktična problematika (15)

- Naslovniki slovnice in slovarjev
- Ugotavljanje potreb naslovnikov
- Zgodovina didaktičnih pristopov v leksikografiji in slovničarstvu ter vpogled v trenutno stanje
- Učni načrti in leksikograf/slovničar
- Učbenik ali didaktična slovnica?
- Interaktivne didaktične slovnice in slovarji
- Korpusi šolskih besedil

Seminarji

Seminarji potekajo vzporedno s predavanji in se navezujejo na posamezne tematske sklope predavanj. Poudarek je na analizi izbrane slovnice ali slovarja ter na primerjavi z drugimi primerljivimi slovnici/slovarji. Teme so prilagojene individualnim študijskim programom študentk in študentov, izbrani temi pa je prilagojen ustrezeni specialni izbor znanstvene literature.

Povezava z drugimi predmeti

Za uspešno razumevanje snovi je potrebno osnovno poznavanje jezikoslovja. Predmet se neposredno povezuje z ostalimi predmeti v okviru jezikoslovnega modula in predstavlja nekakšen uvod vanje.

Učbeniki in drugi pripomočki

Na seznamu je osnovna obvezna literatura, ki jo morajo študentke in študenti dobro poznati, saj se glede na to, da gre za uvodni predmet, druga literatura podvaja z vsemi preostalimi predmeti; poleg tega je na voljo še dodaten sproti posodabljan seznam tekstov, ki bodo prišli v poštev za posamezna predavanja in seminarsko delo.

- Ahačič Kozma, 2007: Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ahačič, Kozma, 2012: Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem: katoliška doba (1600–1758). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Atkins, B. T. S., Rundell, M.,: 2008: Oxford Guide to Practical Lexicography. Oxford: Oxford University Press.
- Auroux, Sylvain, Koerner, E. F. K. (eds.) et al., 2000: History of the Language Sciences [...], vol. 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Colombat, Bernard, Fournier Jean-Marie & Puech, Christian, 2010: Histoire des idées sur le langage et les langues. Paris: Klincksieck.
- CTLF — Corpus des textes linguistiques fondamentaux. <http://ctlf.ens-lyon.fr>.
- Dirven, R., 1990: 'Pedagogical Grammar: State of the Art Article,' Language Teaching. Cambridge: The British Council/CILT/Cambridge University Press.
- Dolezal, Fredric Thomas, McCreary, Don R., 1999: Pedagogical Lexicography Today: A Critical Bibliography on Learners' Dictionaries with Special Emphasis on Language Learners and Dictionary Users. Berlin, Boston: Max Niemeyer Verlag.
- Landau, S., 1984: Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography. New York: Charles Scribner's Sons.
- Slovenske slovnice in slovarji (na spletu).

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

- Pogoj za pristop k izpitu je aktivna prisotnost na seminarjih ali individualnih seminarskih konzultacijah in seminarska naloga (okrog 10 strani).
- Študent ali študentka opravlja ustni izpit iz celotne snovi predmeta.

Leksikologija, leksikografija in slovníčarstvo sodobnega jezika

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)
Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo
Koda predmeta: 55

Letnik: brez letnika
Nosilki predmeta: [doc. dr. Nataša Jakop](#), [doc. dr. Jerica Snoj](#)
ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno-izobraževalni smotri

Pri preučevanju sodobne jezikovne resničnosti se leksikologija, leksikografija in slovníčarstvo, sicer samostojna področja znotraj jezikoslovja, smiselno povezujejo in medsebojno dopolnjujejo. To povezovanje je še zlasti utemeljeno tedaj, ko preučevanje sodobne jezikovne pojavnosti nima zgolj vloge statične akademske deskripcije, pač pa so jezikoslovna spoznanja dejavno vključena v aktualne potrebe uporabnega jezikoslovja v najširšem smislu (korpusno jezikoslovje, jezikovne tehnologije itd.). S stališča jezika kot človekove sporočanje, izražanje, je povezava med slovníco kot urejevalnim jezikovnim polom in leksiko kot poimenovalnim polom samoumevna in v jezikoslovju od nekdaj prisotna. Za novejšje jezikoslovne usmeritve pa je zlasti značilno, da je povezovanje slovníce in slovarja (poimenovalni sistem) bolj uzaveščeno in eksplicitno, kar se kaže v doslednem interpretiranju izraznih jezikovnih danosti v povezavi s pomenskimi danostmi in v povezavi s sporočanje potrebi. Pri predmetu Leksikologija, leksikografija in slovníčarstvo se na osnovi izhodiščnega gradivo utemeljenega objektivnega poznavanja slovníčnih in leksikalnih danosti sodobnega jezika presega ločevanje področja slovníce od področja slovarja (poimenovalni sistem). Pri tem je v središču pozornosti leksikalni pomen. Strukturalni model leksikalnega pomena, ki vključuje denotativni pomen in kategorialni pomen kot obvezni sestavini, učinkovito in uporabno ponazarja, kako je v pomenskih uresničitvah znotraj besedila hkrati prisotna tako slovníca kot na denotativnost vezana poimenovalnost. Kategorialni pomen, opisan s kategorialnimi pomenskimi sestavinami, omogoča uporabno predstavo o tem, kaj je tisto, kar usposablja poimenovalno enoto kot izrazno-pojmovno danost, da se lahko uresničuje kot sestavina sporočila. Vključno s konotativnim pomenom (odnos do sporočanje vsebine) in pragmatičnim pomenom (okolščine sporočanja) tako modelirani leksikalni pomen omogoča metodološko enovito in v leksikografiji uporabno analiziranje leksikalne jezikovne ravnine: tipologiziranje pomenotvornih postopkov (metafora, metonimija) in tem ustrezajočih pomenskih razmerij znotraj leksemov, opisovanje pomenskih razmerij med leksemi (sopomenskost, protipomenskost, nadpomenskost, podpomenskost), opisovanje svojskosti frazeoloških leksikalnih enot in terminoloških poimenovanj. Razumevanje leksikalnega pomena kot neločljive enotnosti slovníčnih danosti in denotativnopomenskih danosti je nepogrešljiva sestavina ukvarjanja z jezikom, predstavlja osnovo slovaropisja v teoriji in v praktičnem delu, lahko pa je tudi uporabno védenje znotraj ukvarjanja s humanističnimi vsebinami nasploh.

Pridobljene kompetence

- Vzpostavitev ustrezno celovitega pogleda na jezik, kot je potreben pri ukvarjanju z jezikom, tako znanstvenoraziskovalnem kot uporabnostno usmerjenem (prevajanje, lektoriranje, učenje in poučevanje jezika itd.);
- oblikovanje poglobljene in uporabne predstave o tem, kako obstoji leksikalni pomen kot sistemska danost in kako se uresničuje v besedilu, kar predstavlja uporabno znanje pri eksperimentalno naravnani obdelavi korpusnih besedilnih zbirk in v praktičnem slovaropisju;

- osnovna usposobljenost za nadaljnje uvajanje v praktično slovaropisno delo.

Vsebina

Leksikalni pomen (20)

- Leksem kot jezikovni znak
- Strukturalni model leksikalnega pomena
- Kategorialni pomen (pomen kot skladišna funkcija; kategorialne pomenske sestavine stavčnočlenskih besednih vrst; kategorialni pomen pri tvorjenkah)
- Denotativni pomen (denotat s stališča sistemskosti in besedilnosti leksikalnega pomena; strukturiranost denotativnega pomena s stališča strukturalnega pojmovanja)
- Sporočanjsko-pragmatični pomen
- Konotativni pomen
- Leksikalni pomen v terminoloških poimenovanjih in frazeologiji

Pomenska razmerja znotraj leksema (10)

- Tipologija znotrajleksemskih medpomenskih razmerij
- Leksikalizirana metonimija kot sintagmatsko utemeljena pomenotvorna možnost
- Leksikalizirana metafora kot paradigmatsko utemeljena pomenotvorna možnost
- Leksikalizirana metafora kot sredstvo izrazitvene variantnosti

Pomenska razmerja med leksemi (10)

- Sopomenskost
- Protipomenskost
- Nadpomenskost, podpomenskost

Slovaropisna teorija (15)

- Slovarski priročnik: dogovorno formalizirana odslikava jezikovne resničnosti
- Tradicionalno slovaropisje
- Korpusno slovaropisje
- Vloga leksikalnega pomenoslovja v slovaropisni teoriji
- Slovenistična slovaropisna teorija
- Tipologije slovarskih priročnikov

Praktično slovaropisje (15)

- Delovne stopnje v izdelavi slovarskega priročnika
- Slovarska zasnova kot temeljni določevalec razmerja med jezikovno rabo in prikazom v slovarskem priročniku
- Gradivni viri za slovarske priročnike (korpusne zbirke in druge besedilne zbirke)
- Obdelava gradiva kot predstopnja pomenske analize
- Pomenska analiza leksema s poudarkom na slovničnih danostih kot objektivni temelj slovarskega sestavka
- Razčlenjenost slovarskega besedila (knjižnega, elektronskega) v funkciji večdimenzionalnega formaliziranega prikazovanja jezikovne resničnosti
- Sodobno slovensko slovaropisje

Seminarji

Namen seminarja je preverjati v predavanjih posredovano teoretično vedenje z ugotovitvami, kot jih potrjuje neposredno opazovanje sodobnega jezikovnega gradiva. Teme seminarja so prilagojene individualnim študijskim programom slušateljev in slušateljic; izbrani temi je prilagojen ustrezni specialni izbor znanstvene literature. Posamezni slušatelj ali slušateljica predstavi izbrano temo s stališča lastnega raziskovalnega cilja, ostali obiskovalci in obiskovalke seminarja spremljajo predstavitev in jo komentirajo s stališča lastnega razumevanja predstavljene tematike in individualnega razumevanja v predavanjih podanih trditev.

Povezava z drugimi predmeti

Za razumevanje obravnavane tematike je potrebno osnovno poznavanje področja jezikoslovnega raziskovanja. Predmet se povezuje z ostalimi predmeti v okviru jezikoslovnega modula in z nekaterimi predmeti drugih modulov na programu Primerjalni študij idej in kultur, predvsem tistimi, pri katerih je v ospredju teoretično modeliranje izbranega raziskovalnega predmeta.

Učbeniki in učni pripomočki

Navedena literatura posreduje izbor jezikoslovnih del, ki omogočajo študijsko osredotočenje na problematiko povezovanja slovnice s pomenoslovjem in slovaropisjem. Poleg nekaterih splošnih teoretičnih del so obsežneje navedena slovenistična dela s tega področja, ker skupaj s teoretično vsebino posredujejo ugotovitve tega področja v zvezi s slovenskim jezikom in seznanjajo študenta ali študentko s slovenističnim jezikoslovnim izročilom. Na ostalo literaturo bodo študentke in študenti opozorjeni posebej glede na specifičnost tematike pri predavanjih, seminarjih in seminarskih nalogah.

- Apresjan, Jurij Derenikovič, 1974: Regular Polysemy. *Linguistics* 142, 5-32.
- Apresjan, Jurij Derenikovič, 19952: *Leksičeskaja semantika*. Moskva: Vostočnaja literatura RAN.
- Atkins, B. T. S., Rundell, M.: 2008: *Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Gantar, Polona, 2008: (Slovenska) leksika med leksikonom in slovnico. *Jezik in slovstvo* 53/5. 19-35.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood, 1994: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Hanks, Patrick, 2004: *The Syntagmatics of Metaphor and Idiom*. *International Journal of Lexicography* 17/3, 245-274.
- Kozlevčar, Ivanka, 1968: O pomenskih kategorijah samostalnika v povedkovi rabi. *Jezik in slovstvo* 23/1. 11-16.
- Kozlevčar, Ivanka, 1970: O pridevniku v povedni rabi. *Jezik in slovstvo* 15/7-8. 210-215.
- Kozlevčar, Ivanka, 1974: Slovnico število in pomenske kategorije samostalnika. 10. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 31-39.
- Landau, S., 1984: *Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Novak, France, 1975: Vloga skladnje pri določanju in dokazovanju pomenskih lastnosti besedja. XI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 37-48.
- Orešnik, Janez, 1972: Formalizacija semantičnih definicij najmanjših jezikovnih enot s pomenom. *Problemi semantike, sintakse in obravnave tekstov*. Ljubljana: Inštitut Jožef Štefan. 27-33.
- Orešnik, Janez, 1992: Udeleženske vloge v slovenščini. Ljubljana: SAZU.
- Snoj, Jerica, 2005: Kategorialne pomenske lastnosti in tipologiziranje slovarske večpomenskosti. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 5. 68-84.
- Snoj, Jerica, 2006: Metonimični pomeni: sintagmatski vidik. *Slavistična revija* 54. Posebna številka. 73-86.
- Snoj, Jerica, 2010: Metafora v leksikalnem sistemu. Ljubljana: Založba ZRC.
- Snoj, Jerica, 2011: Pomenske značilnosti antropomorfne povedkovnika. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 8. 45-64.
- Taylor, John R., 2003 (1989): *Linguistic Categorisation*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Vidovič Muha, Ada, 1978: Merila pomenske delitve nezaimenske pridevniške besede. *Slavistična revija* 26/3. 253-276.
- Vidovič Muha, 1986: Slovnice in pomenske lastnosti nekaterih količinskih izrazov. *Slavistična revija* 34/4. 403-417.
- Vidovič Muha, Ada, 1992: Slovnica obvestilnost Slovarja slovenskega knjižnega jezika. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. 35-49.
- Vidovič Muha, Ada. 1996: Določnost kot besedilna prvina v slovnici opisu slovenskega jezika. *Kopitarjev zbornik*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 115-130.
- Vidovič Muha, Ada, 2006: Kategorialnost leksemov med slovarjem in slovnico. *Slavistična revija* 54.

Posebna številka. 23-42.

- Vidovič Muha, Ada, 2011: Slovensko skladijsko besedotvorje. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vidovič Muha, Ada, 2013: Slovensko leksikalno pomenoslovje. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Wierzbicka, Anna, 1988: The Semantics of Grammar. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Vodušek, Božo, 1961: O leksikografskem ugotavljanju in urejevanju besednih pomenov. Jezik in slovstvo 1961/62, str. 5-10.
- Žele, Andreja, 2001: Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu). Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

Pogoj za pristop k izpitu je aktivna prisotnost na seminarjih in seminarska naloga (5-8 strani), v kateri študenti in študentke na osnovi avtentičnega jezikovnega gradiva izvirno predstavijo izbrano temo in na osnovi ustrezne literature podajo argumentirano interpretacijo zastavljenega vprašanja.

Študentke in študenti opravljajo pisni izpit iz celotne snovi predmeta in ustni izpit iz izbranega poglavja.

Normativnost in sociolingvistika v slovarjih, slovnica in pravopisih

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo

Koda predmeta: 56

Letnik: brez letnika

Nosilki predmeta: [doc. dr. Helena Dobrovoljc](#),

[doc. dr. Nataša Gliha Komac](#)

ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno izobraževalni smotri

Jezik kot osnovno sredstvo za vzpostavljanje interakcij s svetom in posamezniki okoli nas, za izražanje lastnega dojetja stvarnosti ipd. je vedno stvar širšega družbenega konsenza, najmanj jezikovne skupnosti, v kateri posameznik živi in deluje. Slovnice, slovarji in pravopisi prinašajo sistematičen (p)opis sistema, sredstev in pravil, katerih poznavanje uporabniku omogoča celovito in funkcionalno (receptivno in produktivno) delovanje.

Proces jezikovne standardizacije v jezikovni skupnosti postavi mejnik, s katerim ta izkaže družbeno moč in avtonomijo, jezik pa postane zunanje znamenje posameznikove opredelitve. Kolektiv govorcev je postavljen pred izziv intelektualne discipline, kakršno zahteva vzdrževanje norme oz. prožne ustaljenosti jezikovnega standarda, jezikoslovje pa za vzdrževanje nadnarečnega idioma koncipira temeljne jezikovne priročnike z normativnim značajem. Ti zlasti v manjših jezikovnih skupinah veljajo za družbeno vplivnejša jezikoslovna dela s konzultativno vlogo.

Predmet ponuja (1) pregled temeljnih kodifikacijskih priročnikov slovenskega jezika z vidika teorije knjižnega jezika in s poudarkom na sociolingvističnih dejavnikih njihovega nastanka: kot del obrambne strategije jezika v večjezikovni oz. večnacionalni politični skupnosti ali kot posrednika prestižnih jezikovnih vzorcev; (2) prikaz slovenske družbene in jezikovne stvarnosti v aktualnih kodifikacijskih priročnikih; (3) na osnovi uporabljenih leksikografskih rešitev odpira razmislek o primernosti/ustreznosti tovrstnih opisov.

Študenti in študentke bodo ob študiju aktualnih vsebin pridobili analitične veščine za: (a) opazovanje za leksikografa pomembnih sociolingvističnih elementov družbene stvarnosti, (b) opisovanje družbene stvarnosti s pomočjo leksikografskih sredstev in načinov, (c) opazovanje jezikovnega razvoja pod vplivom družbenih in jezikovnosistemskih dejavnikov; (d) prepoznavanje implicitne in eksplicitne normativnosti v priročnikih standardnega jezika.

Pridobljene kompetence

- Razširjanje razumevanja odnosov posameznika oz. posameznik – jezik – družba;
- razmislek o podobi družbene in jezikovne stvarnosti, ki jo odsevajo aktualni opisi v temeljnih slovenskih kodifikacijskih priročnikih;
- samostojna interpretacija in popis družbene in jezikovne stvarnosti v (slovenskih) slovarjih, slovnica in pravopisih – iskanje alternativnih rešitev;
- razumevanje kompleksnosti procesa standardizacije v vseh njegovih razsežnostih (kot sociolingvistični pojav, kot rezultat jezikovnopolične organiziranosti jezikovne skupnosti, kot razvojni proces);
- seznanjenje z zgodovinskimi in teoretičnimi osnovami podstave standardnega jezika;
- razvijanje aplikativnih možnosti za prikaz raziskovalnih spoznanj, pridobivanje leksikografskih znanj in prepoznavanje normativnih zadreg.

Vsebina

Vsebina predmeta je opisana po sklopih.

I. del:

Makro- in mikrosociolingvistika (8)

- Jezik skupnosti in njenih delov (različni jeziki in jezikovne različice) – jezik posameznika (idiolekti) v družbi iz različnih perspektiv jezikovnega razslojevanja (etnijska/narod, starost, družbeni sloj, poklic, vrsta besedila: govorno, zapisano, spletno besedilo, geografija, demografija, pravni položaj ipd.)
- Jezikovna znanja, rabe in stališča
- Študije aktualnih primerov

Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje (8)

- Načrtovanje korpusa (jezikovnopolične in jezikovnokulturne dejavnosti, ki usmerjajo in vzpostavljajo opis jezika), statusa in znanja slovenskega jezika
- Aktualna vprašanja slovenske jezikovne politike (npr. seznanitev s temeljnimi dokumenti, ki urejajo, usmerjajo in določajo rabo slovenskega jezika, npr. Zakon o javni rabi slovenščine, resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko v določenem časovnem obdobju, akcijski načrt ipd., in spremljanje njihovega uresničevanja)

Družbena stvarnost v (slovenskih) slovnica, slovarjih in pravopisih (14)

- Družbena stvarnost iz jezikoslovne perspektive – teoretični pristopi in vidiki (npr. zvrstnostna teorija)
- Opisovanje in označevanje družbene in jezikovne stvarnosti v temeljnih slovenskih kodifikacijskih priročnikih: pomenske razlage, kvalifikatorji/oznake/označevalniki in kvalifikatorska pojasnila, zgledi – alternativne možnosti
- Študije aktualnih primerov

II. del:

Kultura standardnega jezika (5)

- Jezik kot nestandardiziran pojav (dihotomija jezika kot družbenega in individualnega; iskanje lastnega jezikovnega idioma; spoznavanje psiholingvističnih dejavnikov pri oblikovanju jezikovnega idioma)
- Konceptualni okviri za študij standardnega jezika
- Standardizacija kot proces

Normativnost skozi prizmo jezikovnih sprememb (5)

- Smernice slovenske jezikovne evolucije (zapisovalne, pravorečne, oblikoslovne spremembe skozi čas in njihov odraz v priročnikih standardnega jezika)
- Novejša pojmovanja jezikovne pravilnosti (jezikovna pravilnost in jezikovna ustreznost; merila jezikovne pravilnosti; predstavitev pogledov)

Normativna informacija v priročniku, slovarju, slovnici (10)

- Normativna informacija kot podatek o normi in kodifikaciji (definijska in teoretična vprašanja rabe, norme, kodifikacije)
- Razvoj normativnosti v slovenskih normativnih priročnikih (zajema obdobje kolektivnih prizadevanj za ustalitev jezikovnega standarda)
- Študije aktualnih primerov

Normativnost in leksikografija (10)

- Anglosaško in vzhodnoevropsko pojmovanje normativnosti v slovarjih
- Implicitna in eksplicitna normativnost v priročnikih standardnega jezika pri Slovencih (leksikografska metodologija druge polovice 20. stoletja)
- Sodobni pogledi na normativnost in vpliv na leksikografski prikaz (sodobne metode ter principi pri prikazu normativnih informacij)
- Študije aktualnih primerov (s poudarkom na razmerju: utemeljitev normativnih načel (slovnica, pravopisna pravila) in slovarska aplikacija)

Seminarji

Seminarji potekajo vzporedno s predavanji in se navezujejo na posamezne tematske sklope predavanj s področja sociolingvistike in normativnosti. Poudarek je na analizi izbrane (aktualne ali historične) problematike v leksikografiji.

Na predavanjih predstavljena teoretična izhodišča se preverjajo z vodeno študentovo oz. študentkino interpretacijo (aktualne) slovenske jezikovne stvarnosti (tako na ravni posameznika/-ce kot širše družbene rabe) in z analizo gradiva, zlasti temeljnih kodifikacijskih priročnikov, tj. slovnice, slovarjev in pravopisov.

Povezava z drugimi predmeti

Za uspešno razumevanje snovi je potrebno osnovno poznavanje tematskih jezikoslovnih področij in s tem povezanega strokovnega izrazja. Predmet se povezuje z drugimi predmeti na jezikoslovnem modulu, zlasti *Leksikologija, leksikografija in slovnica sodobnega jezika*, deloma tudi s predmeti z drugih modulov na programu Primerjalni študij idej in kultur, zlasti z modulom *Jezik kot družbena praksa v oblikovanju ideologij, spomina in identitet*.

Učbeniki in učni pripomočki

- Béjoint, Henri, 1994: *Tradition and Innovation in Modern English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press..
- Coulmas, Florian (ur.), 2008: *The Handbook of Sociolinguistics*. Oxford, Malden: Blackwell.
- Dobrovoljc, Helena, 2014: Normativna informacija v slovarju. *Jezikoslovni zapiski* 20.
- Dobrovoljc, Helena, Bizjak Končar, Aleksandra, 2013: Slovenski pravopisi in vprašanje normativnih pristojnosti. *Slovenski jezik – Slovene linguistic studies*. 9. 111–126.
- Dobrovoljc, Helena, Jakop, Nataša, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Dolník, Juraj, 2010: *Teória spisovného jazyka (so zreteľom na spisovnú slovenčinu)*. Bratislava, VEDA.
- Fasold, Ralph, 1996: *The Sociolinguistics of Language*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Garvin, Paul L., 1993: A conceptual framework for the study of language standardization. *International Journal of the Sociology of Language*. 37–54.
- Gliha Komac, Nataša, 2009: *Slovenščina med jeziki Kanalske doline*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede; Ukve: SKS Planika; Trst: SLORI. 25–56.
- Landau, Sidney, 2001: *The Art and Craft of Lexicography*. Cambridge: University Press.
- Milroy, James, 2001: *Language ideologies and the consequences of standardization*. *Journal of Sociolinguistics* 5/4. 530–555.
- *Pravopisna razpotja*. Razprave o pravopisnih vprašanjih. 2015. Ur. H. Dobrovoljc, T. Lengar Verovnik.

Ljubljana: Založba ZRC.

- *Pravopisna stikanja*. Razprave o pravopisnih vprašanjih. 2012. Ur. N. Jakop, H. Dobrovoljc. Ljubljana: Založba ZRC.
- Püschel, Ulrich, 2006: *Lexikographie und Soziolinguistik – Lexicography and Sociolinguistics*. V: Sociolinguistics – Soziolinguistik, An international Handbook of the Science of Language and Society – Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft, ur. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier, Peter Trudgill. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 2461–2473.
- Spolsky, Bernard, 2010: *Sociolinguistics*. New York: Oxford University Press.

Na seznamu je osnovna literatura, ob sprotne delu na posameznih predavanjih in seminarjih pa bodo študentke in študenti prejeli dodaten, njihovim interesom prilagojen seznam besedil, oz. izbrana poglavja iz navedene literature.

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

Pogoj za pristop k izpitu je aktivna prisotnost na seminarjih in seminarska naloga, v kateri študent ali študentka predstavi izbrano sociolingvistično oz. normativno problematiko s področja leksikografije, jo ustrezno opredeli, analizira in predstavi. Poznavanje snovi predmeta študent oz. študentka dokaže na ustnem izpitu.

Ocenjevanje kompetenc:

- Seminarska naloga je dokaz študentkine ali študentove sposobnosti analitičnega razmišljanja, argumentiranja in povezovanja ter pisnih spretnosti. Dokazuje tudi sposobnost izbora relevantne literature.
- Ustni izpit je namenjen ocenjevanju znanja.

Korpusni pristop in jezikovne tehnologije v leksikografiji

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo

Koda predmeta: 57

Letnik: brez letnika

Nosilca predmeta: [izr. prof. dr. Tomaž Erjavec](#), [doc. dr. Darja Fišer](#)

ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno izobraževalni smotri

Sodobna leksikografija in slovníčarstvo sta nepredstavljiva brez računalniških orodij, tako pri raziskovanju jezikovnega materiala kot za strukturiranje in računalniški prikaz rezultatov dela. Predmet zato obravnava hitro razvijajoče se področje digitalne humanistike, osredotočeno na korpusno jezikoslovje in jezikovne tehnologije slovenskega jezika. Na teh področjih se je v zadnjih letih zgodil velik premik, tako da je sedaj dostopno večje število korpusov, od referenčnega korpusa sodobnega jezika Gigafida, govornega korpusa GOS, korpusa starejših besedil IMP itd., obstaja pa tudi že večje število (spletnih) orodij za jezikoslovne označevanje, npr. lematizatorji ter oblikoskladenjski in skladdenjski označevalniki. Cilj predmeta je študentom in študentkam podati znanja, da bodo obstoječe korpuse in orodja znali uporabljati ter individualno ali v okviru projektov izdelovati nove. Predmet bo obravnaval tri tematike: korpusno jezikoslovje, strukturiranje jezikovnih virov ter njihovo jezikoslovno označevanje. Pri korpusnem jezikoslovju bo poudarek na spoznavanju instrumentarija, ki ga ponujajo sodobni konkordančniki, od konkordanc in frekvenčnih leksikonov do ključnih besed in kolokacij. Tu bo ključno razumevanje regularnih izrazov, korpusnih oznak in specifik ter namembnosti dostopnih korpusov in konkordančnikov slovenskega jezika. Za bolj poglobljeno

razumevanje korpusov in digitalnih slovarskih baz ter formalnih opisov jezikovnih modelov so potrebna osnovna računalniška znanja s področja zapisa znakov in strukturiranja besedilnih podatkov. Za prvo je glavni standard Unikod, ki omogoča kodiranje vseh svetovnih abeced, za drugo pa standard XML, ki je meta-jezik za označevanje polstrukturiranih podatkov. V XML je mogoče definirati sheme, ki določajo besedišče in medsebojne odvisnosti oznak za posamezne zvrsti dokumentov, pri čemer obstaja že večje število standardiziranih shem. Za strukturiranje in označevanje besedil v humanističnih študijah so se najbolj uveljavila Priporočila za kodiranje besedil TEI (Text Encoding Initiative Guidelines), s katerimi je mogoče zapisati zelo raznovrstna besedila, in to v poljubnem jeziku, uporabljajo pa se tudi v večini korpusov slovenskega jezika. V sklopu predavanj bodo obravnavane osnove Unikoda, XML, XML shem in TEI, s čimer bodo študenti in študentke dobili dobro osnovo za samostojno uporabo teh standardov in priporočil. V zadnjem sklopu predavanj se bomo podrobneje posvetili metodam za izdelavo jezikovnih virov, predvsem korpusov, od zbiranja besedil, njihove obdelave in ročnega označevanja. Podrobneje bodo obravnavane avtomatske metode označevanja s poudarkom na metodah, ki temeljijo na strojnem učenju, saj je to v zadnjih letih postala najuspešnejša metoda za jezikoslovno označevanje.

Pridobljene kompetence

- poglobljena seznanjenost in praktične kompetence za uporabo instrumentarija korpusnega jezikoslovja
- seznanjenost in praktične kompetence pri strukturiranju jezikovnih virov
- poznavanje postopkov ročnega in strojnega jezikoslovnega označevanja
- specializirana informacijskotehnološka znanja

Vsebina

1. Uvod

- a. Humanistika in računalništvo
- b. Formalno in korpusno jezikoslovje
- c. Slovarski in drugi digitalni priročniki
- č. Jezikovni viri in jezikovne tehnologije

2. Korpusno jezikoslovje

- a. Namembnost, definicija, zgodovina
- b. Zvrsti korpusov s primeri
- c. Korpusne oznake
- č. Uporaba konkordančnikov, temelječih na CWB
- d. Regularni izrazi

3. Strukturiranje jezikovnih virov

- a. Standardi in odprta koda
- b. Nabori znakov
- c. Standard XML
- č. Priporočila TEI
- d. Jezikoslovne oznake

4. Izdelava jezikovnih virov

- a. Proces izdelave korpusa
- b. Licence, avtorske pravice in varovanje zasebnosti
- c. Zasnova označevalskega projekta
- č. Okolja za označevanje
- d. Množičenje
- e. Programi osnovani na pravilih
- f. Strojno učenje

Seminarji

Seminarji potekajo vzporedno s predavanji in se navezujejo na posamezne tematske sklope predavanj. Poudarek je na samostojnem raziskovanju in predstavitvi izbranih problemov, kar vključuje seznanjanje z

izbrano literaturo, uporabo jezikovnih virov (predvsem korpusov) pri raziskovanju problema in predstavitev rezultatov, ki jih obiskovalci seminarja skupno analiziramo.

Povezava z drugimi predmeti

Za uspešno razumevanje snovi je potrebno osnovno poznavanje dela z računalniki in sposobnost logičnega mišljenja. Predmet se smiselno povezuje s predmetoma *Leksikologija, leksikografija in slovníčarstvo sodobnega jezika* in *Zgodovinska leksikologija in leksikografija ter zgodovinska slovnica*.

Učbeniki in učni pripomočki

Na seznamu je osnovna literatura, poleg katere bodo študentke in študenti prejeli še dodaten seznam besedil, ki bodo prišla v poštev za posamezna predavanja in seminarsko delo.

- Gorjanc, Vojko, Fišer, Darja 2013: Korpusna analiza. 2., predelana in razširjena izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Logar, Nataša in dr. 2012: Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKRES: gradnja, vsebina, uporaba. Zbirka Sporazumevanje. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko: Fakulteta za družbene vede.
- Erjavec, Tomaž. 2013: Korpusi in konkordančniki na strežniku nl.ijs.si. Slovenščina 2.0, 1/1, str. 24-49. http://www.trojina.org/slovenscina2.0/arhiv/2013/1/Slo2.0_2013_1_03.pdf.
- Erjavec, Tomaž. 2009: Odprtost jezikovnih virov za slovenščino. V: STABEJ, Marko (ur.). Infrastruktura slovenščine in slovenistike, (Obdobja, Simpozij, = Symposium, 28). Ljubljana: znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009, str. 115-121. <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp28/Erjavec.pdf>.
- Jezikovni viri in servisi za slovenski jezik: www.sdjt.si/viri.html
- Standard XML: http://en.wikipedia.org/wiki/XML#Further_reading
- Priporočila TEI: www.tei-c.org

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

- Pogoj za pristop k izpitu je prisotnost na predavanjih in seminarjih in seminarska naloga (do 10 strani), v kateri študentka ali študent poda analizo nekega problema in svoje argumente podpre z ustrežno literaturo.
- Študent oz. študentka opravlja ustni izpit iz celotne snovi predmeta.

Zgodovinska leksikologija in leksikografija ter zgodovinska slovnica

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo

Koda predmeta: 58

Letnik: brez letnika

Nosilka predmeta: [doc. dr. Andreja Legan Ravnikar](#)

ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno izobraževalni smotri

Predmet ponuja tri sklope med seboj tesno povezanih tem iz slovenskega zgodovinskega (diahronega) jezikoslovja. V okviru zgodovinske leksikologije bodo na predavanjih predstavljeni temeljni pojmi: leksem, pomenska razmerja znotraj in med leksemi; polnopomenske in slovníčne besede; nevtralne in stilno zaznamovane besede – s posebnim poudarkom na časovni zaznamovanosti in funkcijski zvrstnosti. Na podlagi zgledov iz starejših besedil od 16. do konca 19. stoletja bodo ob poznavanju posebnih

sociolingvističnih okoliščin in kulturoloških dejstev študenti in študentke spoznavali značilnosti besedišča knjižne slovenščine preteklih dob: domače in prevzete besede, besedne družine, frazeme, zgodovinsko terminologijo. Na slovarskih obravnavah besed, poseben poudarek bo na nastajajočem razlagalnem slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, bodo študentke in študenti spoznavali konkretne dileme leksikografov, ki so zaradi velike časovne odmaknjenosti jezikovnega gradiva drugačne kot pri sodobnih slovaropiscih. V tretjem delu je pozornost namenjena izbranim poglavjem iz zgodovine slovenskega (knjižnega) jezika, ki se navezujejo na ti dve področji zgodovinskega jezikoslovja.

Pridobljene kompetence

- Seznanjanje s specifično problematiko iz zgodovinskega jezikoslovja – leksikologije;
- spoznati problematiko slovarskega opisa (redigiranja) starejše slovenske leksike;
- vpogled v leksikografsko delavnico in prvi praktični poskusi študentk in študentov;
- pridobiti znanje o pomenskih, besedotvornih in drugih značilnostih starejšega slovenskega knjižnega besedišča;
- sposobnost razumevanja in povezovanja različnih zgodovinskih jezikoslovnih dejstev, potrebnih za uspešno pripravo seminarske naloge.

Vsebina

1. Zgodovinska leksikologija

- Uvod (leksem, zgradba in pomen). Sinhroni in diahroni metodološki pristop.
- Pomenoslovje v zgodovinskem jezikoslovju. Pomenska razmerja znotraj leksema: enopomenskost, večpomenskost (pomenska vsebovanost, pomenski prenosi). Pomenska razmerja med leksemi (sinonimija, antonimija, hiper-, hiponimija). Izrazna razmerja: homonimija, paronimija
- Besedotvorje v zgodovinskem jezikoslovju (besedne družine, besedotvorne vrste, tvorbeni modeli)
- Razvojna dinamika sprejemanja besed (prevzete besede) in drugih tujejezičnih prvin v zgodovini slovenskega knjižnega jezika. Kalki in kalkirane zveze
- Stalne besedne zveze, frazemi, terminološke besedne zveze v jezikovni zgodovini
- Stilna vrednost besed v sinhroniji in diahroniji: nevtralne in stilno zaznamovane besede, zvrstno obarvane, časovno zaznamovane besede

2. Zgodovinska leksikografija

- Uvod (geslo, iztočnica, zgradba in tipi zgodovinskih slovarjev). Metodološke posebnosti zgodovinske leksikografije
- Gradivna problematika zgodovinske leksikografije. Besedilni viri iz obdobja slovenske jezikovne zgodovine
- Besednovrstna karakteristika in nadaljnja slovnična kategorizacija iztočnic
- Kvalifikatorji in kvalifikatorska pojasnila v zgodovinskem slovarju
- Razlaga pomenov, podpomenov, pomenskih odtenkov. Frazeološko in terminološko gnezdo. Etimološka pojasnila v zgodovinskem slovarju (vse s konkretnimi zgledi)
- Posebna vloga kazalk v zgodovinskem slovarju (glasoslovne variante, pisne, oblikoslovne, besedotvorne različice). Kazalčno in vodilčno geslo
- PomenskoPONAZARJALNI zgledi (merila izbora, redaktorski posegi)
- Naloge sodobne slovenske zgodovinske leksikografije

3. Izbrana poglavja iz zgodovinske slovnice po jezikovnozgodovinskih obdobjih

- Srednjeveško rokopisno pismenstvo (10.–1. polovica 16. stoletja)
- Protestantizem 1550–1600
- Katoliška doba 1600–1758
- Razsvetljenstvo 1758–1808
- Obdobje purizma 1808–1850
- Ustaljevanje enotnega knjižnega jezika do 1918

Seminarji

Seminarji potekajo vzporedno s predavanji in se navezujejo na posamezne tematske sklope predavanj. Poudarek je na leksikografskem delu: na analizi pomenskih razmerij znotraj leksemov in med leksemi knjižnega jezika iz starejših obdobij, prepoznavanje pomenov besed v sobesedilni rabi, predstavitev njihove glasoslovne, pisne in oblikoslovne podobe, tvorbenih vzorcev, stilne rabe, prevzetosti. Power point predstavitev.

Povezava z drugimi predmeti

Za uspešno razumevanje snovi je potrebno poznavanje vseh ravnin jezikovnega sistema, osnov moderne leksikologije in leksikografije (20. stoletje: SSKJ), sodobne slovenske slovnice (tudi besedilne zvrstnosti) in temeljnih spoznanj iz slovenske zgodovinske slovnice. Predmet se povezuje praktično z vsemi predmeti v okviru jezikoslovnega modula, posebej z leksikologijo in leksikografijo sodobnega jezika, zgodovino leksikologije in leksikografije ter jezikovnimi tehnologijami, ki spreminjajo in hkrati uspešno podpirajo sodobno delo leksikografa. Navezuje se na spoznanja iz slovenske kulturne in cerkvene zgodovine, literarne zgodovine in drugih jezikoslovnih področij: sociolingvistike, besediloslovja, stilistike, terminologije, frazeologije, etimologije.

Učbeniki in učni pripomočki

Na seznamu je osnovna obvezna literatura, iz katere pridejo v poštev določena poglavja. Poleg te bodo študentke in študenti prejeli še seznam dodatne neobvezne literature, ki se bo nanašala na posamezna predavanja in seminarsko delo.

- Ahačič, Kozma. 2007. Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica 18).
- Ahačič, Kozma. 2012. Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: katoliška doba. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica 28).
- Breznik, Anton. 1982. Jezikoslovne razprave. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska matica.
- Filipović, Rudolf. 1986. Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira. Zagreb: JAZU, Školska knjiga.
- Greenberg, Marc L. 2002. Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika. Maribor: Aristej. = A Historical Phonology of the Slovene Language. Heidelberg: C. Winter, 2000.
- Hock, Hans Henrich. ²1991. Principles of Historical Linguistics. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Joseph, Brian D. – Janda, Richard D. 2005. The handbook of historical linguistics. Malden (MA), Oxford (UK), Carlton (Australia): Blackwell.
- Legan Ravnikar, Andreja. 2008. Slovenska krščanska terminologija: od Brižinskih spomenikov do srede 19. stoletja. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Lingua Slovenica 4).
- Merše, Majda. 2009. Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu. Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica 23).
- Merše, Majda. 2013. Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: razprave o jezikovnem sistemu, besedju in prevodni problematiki. Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica 29)
- Novak, France. 2004. Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev. Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica).
- Orožen, Martina. 1996. Poglavlja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (Od Brižinskih spomenikov do Kopitarja). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Orožen, Martina. 2010. Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika: od sistema k besedilu, Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 74).
- Pogorelec, Breda. 2011. Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikoslovni spisi I. Ur. Kozma Ahačič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ramovš, Fran. 1997. Zbrano delo 2: razprave in članki. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: SAZU.
- Rigler, Jakob. 1963. Začetki slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: SAZU.
- Striedter-Temps, Hildegard. 1963. Deutsche Lehnwörter im Slovenischen. Berlin, Wiesbaden: Im

Kommision bei Otto Harrasowitz.

- Škrabec, Stanislav. 1994–1998. Jezikoslovna dela 1–4. Ur. Jože Toporišič. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica.
- Toporišič, Jože. 2006. Besedjeslovne razprave. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica 13).
- Vidovič Muha, Ada. 2013. Slovensko leksikalno pomenoslovje. 2., dopolnjena izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Razprave FF).

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

- Pogoji za pristop k izpitu je obvezna udeležba na predavanjih, sodelovanje na seminarjih in izdelava seminarske naloge (8–10 strani).
- Študent oz. študentka opravlja ustni izpit iz celotne snovi predmeta.

Etimološka in dialektološka leksikologija in leksikografija

Program: Primerjalni študij idej in kultur (3. stopnja)

Modul: Leksikologija, leksikografija, slovníčarstvo

Koda predmeta: 59

Letnik: brez letnika

Nosilca predmeta: [red. prof. dr. Marko Snoj](#), [izr. prof. dr. Jožica Škofic](#)

ECTS: 6

Obseg: predavanja 60 ur, seminar 30 ur

Vrsta predmeta: splošno izbirni

Jeziki: slovenščina, angleščina

Metode poučevanja in učenja: predavanja, seminar

Vzgojno-izobraževalni smotri

Študentke in študenti se pregledno seznanijo s temeljnimi pojmi in metodami etimološkega in narečnega slovaropisja, razumejo podatke v različnih etimoloških in narečnih slovarjih in geselskih člankih ter znajo sami pripraviti in izpeljati dialektološko raziskavo in njene izsledke predstaviti v narečnem slovarju ter ob tem razumeti etimološko argumentacijo. Usposobijo se za kritično uporabljanje znanstvene literature in publikacij obravnavanih strokovnih področij. Usposobijo se za uporabo in razvoj različnih metod analize jezikovnega gradiva organskih idiomov ter spoznajo naloge in možnosti etimoloških in dialektoloških leksikoloških raziskav nacionalnega in drugih jezikov. Študenti in študentke se usposobijo za kritično vrednotenje etimoloških prikazov, za samostojno delo na področju dialektoloških (in geolingvističnih) leksikografskih raziskav, za kritično spremljanje in vrednotenje njihovega pomena za klasifikacijo jezikov in njihovih različkov, za raziskovanje razvoja jezikov v času in prostoru, za raziskovanje diastratične in diatopične raznolikosti oz. razslojenosti jezikov ter za razumevanje meja med jeziki in njihovimi različki.

Pridobljene kompetence

Cilj predmeta je usposobiti študente in študentke za uporabo in razvoj različnih metod jezikoslovne analize besedil organskih idiomov ter seznaniti jih z nalogami in možnostmi leksikografskih (in geolingvističnih) raziskav nacionalnega in drugih jezikov.

Poleg tega je cilj seznaniti študentke in študente z zgodovino etimološkega in narečnega slovaropisja, pregledno predstaviti rezultate raziskav slovenskega jezika oz. slovenske etimologije in dialektologije v (etimoloških in dialektoloških) slovaropisnih projektih in njihove perspektive, dati znanje o različnih načinih zbiranja narečnega gradiva in njegovega predstavljanja v narečnem terminološkem slovarju ter pripraviti študente in študentke na samostojno dialektološko leksikografsko delo. Cilj predmeta je tudi usposobiti

študente in študentke za razumevanje funkcijskozvrstne razslojenosti narečij in kritično vrednotenje leksikografskih predstavitev (slovenskih) narečij in njihovih funkcijskih zvrsti, zlasti strokovnih jezikov, in pomena etimološke in dialektalne leksikologije za raziskovanje razvoja jezikov v času in prostoru ter za raziskovanje diastratične in diatopične raznolikosti/razslojenosti jezikov.

Vsebina

Študenti in študentke v okviru predmeta (glede na izbrano študijsko področje) obravnavajo in raziskovalno poglobljajo naslednje vsebine:

- etimologija in primerjalno jezikoslovje,
- teoretske osnove systemske in interdisciplinarne etimologije,
- slovenski etimološki slovarji,
- etimološki slovarji drugih slovanskih in evropskih jezikov,
- odnos med dialektologijo, sociolingvistiko, etnologijo (nematerialna kulturna dediščina) in geolingvistiko,
- metode zbiranja žive kulturne dediščine, ki se prenaša z govorjenim jezikom (tj. narečnih besedil različnih zvrsti)
- metode zbiranja strokovnega izrazja, povezanega s tradicionalnimi strokami slovenskih krajev in pokrajin (priprava vprašalnice, izbira informantov, zapis, razmerje med splošnosporazumevalnim besedjem in strokovnim izrazjem),
- priprava jezikovnega/narečnega korpusa kot vira za pripravo narečnega slovarja in jezikovnega atlasa,
- metode in postopki narečnega slovaropisja: razlaganje narečnih terminov v slovarskem članku z metodami sinhronega in diahronega jezikoslovja, pomen ponazarjalnega gradiva in dokumentarnega razdelka v slovarskem geselskem članku,
- aplikativnost dialektoloških (zlasti leksikografskih) raziskav za klasifikacijo jezikov, raziskovanje razvoja in sprememb jezikov v času in prostoru (tudi stiku), za raziskovanje diastratične in diatopične raznolikosti jezikov ter za razumevanje meja med jeziki in njihovimi različki.

Seminarji

Seminarji potekajo vzporedno s predavanji in se navezujejo na posamezne tematske sklope predavanj. Poudarek je na študijskem poglobljanju v dele predvidene učne snovi, izbrane glede na ožje študijske interese posameznega študenta ali študentke (seminarsko delo je lahko del besedila nastajajočega doktorskega dela).

Povezava z drugimi predmeti

Za uspešno razumevanje snovi je potrebno dobro poznavanje primerjalne metode in metode rekonstrukcije, strukture slovenskega jezika (tj. vseh njegovih jezikovnih ravnin) in njegovega razvoja od (vsaj) praslovanščine do sodobnosti. Predmet je tesno povezan s študijem drugih jezikoslovnih in humanističnih ved (npr. s študijem etnologije, zgodovine, arheologije).

Učbeniki in učni pripomočki

Na seznamu je osnovna literatura, poleg katere bodo študentke in študenti prejeli še dodaten seznam tekstov, ki bodo prišli v poštev za posamezna predavanja in seminarsko delo.

- Bezljaj, France, 1976–2007: Etimološki slovar slovenskega jezika I–V. Ljubljana: Mladinska knjiga, Založba ZRC.
- Furlan, Metka, 2013: Novi etimološki slovar slovenskega jezika, Poskusni zvezek. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gregorič, Jože 2013: Kostelski slovar. Ljubljana: Založba ZRC.
- Ivančič Kutin, Barbara, 2007: Slovar bovškega govora. Ljubljana: Založba ZRC.
- Ivančič Kutin, Barbara, 2011: Živa pripoved v zapisu. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kenda-Jež, Karmen, 1994: Etnološke raziskave kot (drugotni) vir v narečnem slovaropisju. Traditiones 23, 45–68.

- Kenda-Jež, Karmen, 1996: Tesarsko izrazje na Cerkljanskem. V: Stanonik, Marija (ur.). Besede in reči, (Traditiones, 25). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 321–335.
- Kenda-Jež, Karmen, 2001: Nadnarečne prvine v narečnem slovarju?. V: Tokarz, Emil (ur.). Słowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku: język - tradycja - kultura. Katowice: Śląsk, 271–281.
- Kenda-Jež, Karmen, 2003: Narečna besedila iz Ovčje vasi. V: Komac, Nataša (ur.), SMOLE, Vera (ur.), DAPIT, Roberto. Ovčja vas in njena slovenska govorica: raziskovalni tabor Kanalska dolina 2003: stage di ricerca Val Canale 2003. Ukve: Slovensko kulturno središče Planika, Kanalska dolina: = Centro culturale sloveno Stella alpina, Val Canale; Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU: = Istituto per la lingua slovena "Fran Ramovš" CRS ASSA: Založba ZRC: = Casa editrice CRS, 129–190.
- Kenda-Jež, Karmen, 2004: Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju. V: Kržišnik, Erika (ur.). Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti, (Obdobja, Metode in zvrsti, 22). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 263–276.
- Kenda-Jež, Karmen, 2004: Slovarko gradivo s Tolminskega kot vzorec za narečni slovar po Pleteršniku. V: Jesenšek, Marko (ur.). Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika: slovenska zemljepisna imena. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije; Pišce: Društvo Pleteršnikova domačija, 154–162.
- Kenda-Jež, Karmen, Gliha Komac, Nataša (urednik), 2007: Shranili smo jih v bančah: slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini = contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale. Ukve: S.K.S. Planika Kanalska dolina; Trst: Slori; Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Kenda-Jež, Karmen, Weiss, Peter, 1999: Posebnosti (slovenskega) narečnega slovaropisja. V: Kržišnik, Erika (ur.), Lokar, Metka (ur.). Zbornik predavanj. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 27–46.
- Klemenčič, Simona, 2011: Pregled indoevropskih jezikov. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Klinar, Klemen (ur.), Škofic, Jožica, Šekli, Matej, Piko-Rustia, Martina, 2012: . *Metode zbiranja hišnih in ledinskih imen: projekt FLU-LED v okviru Operativnega programa Slovenija – Avstrija 2007-2013*. Jesenice: Gornjesavski muzej.
- Kenda-Jež, Karmen, Weiss, Peter, 2002: Skladenjski podatki v (slovenskem) narečnem slovarju. Jezikoslovni zapiski, 8/1, 47–61.
- Meier-Brügger, Michael, 2000: Indogermanische Sprachwissenschaft. 7. Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Snoj, Marko, 2002: Slovenski etimološki slovar, druga, pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.
- Snoj, Marko, 2009: Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC.
- Snoj, Marko, 2005: Etymology. V: Strazny, Philipp (ur.). Encyclopedia of linguistics. New York: Fitzroy Dearborn, 2005, vol. 1: A-L, str. 304-306.
- Šekli, Matej, 2014: Primerjalno jezikoslovje slovanskih jezikov. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Škofic, Jožica, 2004: Raziskovanje narečne terminologije v času globalizacije = Exploring dialectal terminology at the time of globalization. V: Humar, Marjeta (ur.). Terminologija v času globalizacije: zbornik prispevkov s simpozija Terminologija v času globalizacije, Ljubljana, 5.-6. junij 2003: collected papers from the Scientific Conference Terminology at the Time of Globalization, Ljubljana, 5th-6th June 2003. Ljubljana: Založba ZRC, 61–75.
- Škofic, Jožica, 2007: Terminologija izginjajoče/izginule obrti – sekirarstvo v Kamni Gorici na Gorenjskem. V: Jesenšek, Marko (ur.). Besedje slovenskega jezika, (Zora, 50). Maribor: Slavistično društvo, str. 214–234.
- Škofic, Jožica, 2007: Narečno besedilo kot vir za imenoslovno raziskavo. V: Torkar, Silvo (ur.), et al. Merkujev zbornik, (Jezikoslovni zapiski, 13, 1/2). Ljubljana: Založba ZRC, 441–458.

- Škofic, Jožica, 2008: Glagolski termini v narečnem slovarju. Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 14, 219–232
- Škofic, Jožica, Gostenčnik, Januška, Horvat, Mojca, Jakop, Tjaša, Kenda-Jež, Karmen, Kostelec, Petra, Nartnik, Vlado, Petek, Urška, Smole, Vera, Šekli, Matej, Zuljan Kumar, Danila, Škofic, Jožica (urednik), 2011: Slovenski lingvistični atlas. 1, Človek (telo, bolezni, družina). 1, Atlas: [(= SLA 1.1)], 2, Komentarji: [(= SLA 1.2)] (Zbirka Jezikovni atlasi). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Škofic, Jožica, Gostenčnik, Januška, Horvat, Mojca, Jakop, Tjaša, Kenda-Jež, Karmen, Nartnik, Vlado, Smole, Vera, Šekli, Matej, Zuljan Kumar, Danila, 2016: Slovenski lingvistični atlas. 2, Kmetija, 1 Atlas; 2 Komentarji (Zbirka Jezikovni atlasi). 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Škofic, Jožica, 2010–2011. Slovensko-nemški stik v govoru Sorice na Gorenjskem (po gradivu za SLA) = Slowenisch-deutscher Kontakt im Dialekt von Sorica (Zarz) in Oberkrain (nach dem Material für SLA). V: POHL, Heinz Dieter (ur.). Akten der 10. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie in Klagenfurt 19.-22. September 2007, (Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft, Jg. 34–36 (2008–2010)). Wien: Praesens, str. 389–399.
- Weiss, Peter, 1997: Napolnopomenske besedne vrste v gradivu za narečni slovar. V: Novak, France (ur.), Jan, Zoltan (ur.). Strokovno posvetovanje slavistov, Ljubljana, [12.-14. oktober] 1995, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 6). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 163–166.
- Weiss, Peter, 1998: Slovar govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami. Poskusni zvezek (A–H). Ljubljana: Založba ZRC.
- Weiss, Peter, 2000: Označevanje v slovenskih narečnih slovarjih. Jezikoslovni zapiski, 6, 27–44.
- Weiss, Peter, 2000: Slovensko (narečno) slovaropisje leta 1999. V: Jan, Zoltan (ur.). Slovensko jezikoslovje danes in jutri, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 10). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 185–194.
- Weiss, Peter, 2003: Uvod v (slovenski) narečni slovar. Jezikoslovni zapiski 9/1, 49–61.
- Weiss, Peter, 2005: Frazeologija v (slovenskem) narečnem slovarju. V: Jesenšek, Marko (ur.). Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika, (Zbirka Zora, 32). Maribor: Slavistično društvo, 124–134.

Obveznosti študentk in študentov ter ocenjevanje

Študentke in študenti napišejo seminarsko nalogo o svojem raziskovalnem delu in opravijo izpit iz teoretične vsebine predmeta.

Seminarska naloga naj obsega okrog 5.000 besed. Seminarska naloga bo ocenjena glede na verodostojnost podatkov ter strokovnost njihove obdelave, tj. analize, sinteze in interpretacije izbranega etimološkega problema ali samostojno zbranega jezikovnega (narečnega) gradiva, in glede na natančnost prikaza gradiva v slovarju; ocenjena bodo tudi teoretska izhodišča analize ter teoretična utemeljenost ugotovitev ter ne nazadnje jezikovna pravilnost in strukturiranost besedila ter ustreznost strokovne infrastrukture (navajanje virov in literature, citiranje, opombe ...). Sestavni del ocene seminarske naloge je tudi ocena predstavitve (nastopa) njene vsebine študijski skupini.

Na izpitu študent ali študentka dokazuje znanje, ki ga je pridobil s študijem predavane snovi in obvezne ter priporočene literature. Kriteriji so poglobljeno poznavanje, povezovanje snovi, izvirnost mišljenja, kritičnost. Ocena predmeta je sestavljena iz naslednjih obveznosti:

- sodelovanje na predavanjih in v diskusijah ob predstavitev seminarskih nalog (10%),
- seminarska naloga (30%),
- pisni ali ustni izpit (60%).

Pogoj za pristop k izpitu je oddana, uspešno predstavljena in ocenjena seminarska naloga.

Študent oz. študentka opravlja pisni/ustni izpit iz celotne snovi predmeta pri nosilki in nosilcih.